

Lukuiloa etsimässä

Annakaisa Heinonen, Sanna Luokomaa ja Elina Mäkinen

Miksi luemme?

- Elämys ja kokemus: Kirjat koukuttavat. Se voi olla kieli, rytmi, juonenkäänteet tai hyvä tarina, jonka mukana saa kulkea tunnista toiseen.
- Tunteet: Eläytymällä kirjan maailmaan voi saada kokemuksia jostain, jota ei muuten voisi kokea. Kirjoihin voi samaistua.
- Ilo ja nautinto: Kirjat tuottavat iloa ja parhaimmillaan auttavat myös rentoutumaan.
- Yhteisöt: Tekstit ja tarinat yhdistävät ja yhteisöllisyys tukee lukuintoa.
- Hyöty: Kirjat valmentavat aivoja ja opettavat pitkäjänteisen lukemisen taitoa.

Miten puhumme lukemisesta? Sanoitammeko elämyksiä, kuvailemmeko hetkiä, jolloin jokin kirja avasi uuden maailman? Miten kirjallisuudesta on lupa puhua? Puhummeko lukuilosta vai lukemisen hyödyistä?

Lukeminen on seikkailu, kirjojen sivut kuin halauksia – tai iskuja vasten kasvoja, jos se on kokemus, jota kaippaa. Positiiviset, vavahduttavat ja puhuttelevat kokemukset kaikesta luetusta ansaitsevat tulla jaetuksi.

On hyvä pysähtyä toisinaan pohtimaan sitä, muistammeko opettajina ja työskennellessämme nuorten kanssa sanoittaa lukukokemuksiamme omien tunteiden kautta, tarjota keskustelunavauksia ja merkityksellistä lukemiamme maailmoja. Jos vaikka joka toinen

lapsen tai nuoren kohtaama aikuinen sanoittaisi omia lukukokemuksiaan, miten valtaavan määrän malleja, tapoja puhua kirjallisuudesta jokainen saisikaan! Yhtä lailla on toki hyvä pohtia sitä, annammeko lapsille ja nuorille tilaa sanoittaa heidän lukukokemuksiinsa, jakaa lukukokemustaan yhdessä ja yhteisöllisesti.

Lukeminen on kolmanneksi yleisin harrastus liikunnan ja tietokone- ja konsolipelaamisen jälkeen (Salasuo, 2018). Silti harrastusta pitää yllä koko ajan pienenevä joukko lapsia ja nuoria. Päiväkoti tai koulu on yhä useammalle lapselle ainoa paikka, jossa he saavat kosketuksen kirjallisuuteen. Yksilölliset lukijapolut eivät lähde aina muodostumaan luontevasti vapaa-ajalla, joten koulutuksen olisi hyvä tukea niiden kehittymistä. Opetussuunnitelmissa varhaiskasvatuksesta perusopetuksen opetussuunnitelmiin näkyy lukemisen monimuotoisuuden rinnalla elämyksellinen, toiminnallisuuteen ja kokemuksellisuuteen rohkaiseva puoli. Tämä kaikki näkyy myös käytännön innostavissa tavoissa rakentaa lukevia yhteisöjä: kirjallisuutta, lukemista ja kirjoittamista lähestytään yhteisöllisyyden ja elämyksellisyyden kautta.

Luova toiminta, rohkeus sanoa ja ilmaista syntyy aina tukevien raamien eli suunnittelun ja tavoitteiden varaan. Elämyksellinen lukeminen ja toisaalta luova kirjoittaminen eivät tarkoita mitä tahansa tekemistä, vaan toiminnalla on aina suunta. Tavoitteet kannattaa tehdä selväksi myös oppijoille. Toisaalta välillä toiminnassa voi olla kyse hoksauttamisesta. Molemmissa tapauksissa erityisesti koulukontekstissa toiminnan on kuitenkin oltava myös linjassa opetussuunnitelmien perusteiden kanssa.

Lukeminen tarjoaa parhaimmillaan kokemuksen siitä, että kirjan sivut puhuvat juuri sinulle, että tunteet ja tapahtumat voi ottaa omakseen. Mikä vaikuttaa elämyksen syntyyn? Se voi olla hetki, paikka, elämäntilanne, jolloin kirja on seurana. Juuri kaippuu näihin elämyksiin, kaippuu näihin lapsuuden lukuhetkiin saa aikuisenakin tarttumaan kirjaan. Näiden lukumuistojen luominen on valtavan tärkeää. Lukijuus kannattelee, se auttaa selviytymään multimodaalisten tekstien kasvavassa viidakossa ja toisaalta vie lukemisen kulttuuria perintönä eteenpäin.

Yhteisöllinen lukeminen & kirjoittaminen

Lukukokemukseen ja luetun pohjalta tuottamiseen on hyvä liittää myös sosiaalinen ulottuvuus: keskustelut ja toiminnalliset menetelmät herättävät luetun eloon. Sekä sanataiteessa että uudessa kirjoittamisessa kannustetaan yhteisölliseen tuottamiseen (ks.

esim. Kallionpää, 2014). Tämä on huomioitu opetussuunnitelmissakin, sillä yhteisöllisyys tukee kasvua kohti omaa, henkilökohtaista lukijuutta ja omaa tapaa tuottaa tekstejä.

Yhteisöllinen lukeminen toimii hyvänä keinona tukea myös monikielisten oppijoiden osallisuutta luokkatilanteessa. Kaikkinensa vertaisten kanssa toimiminen antaa tukea ja malleja sekä avaa ajattelua. Yhteisöllisen lukemisen kautta konkretisoituu kuva lukuinnosta sekä siitä, mitä lukiessa tapahtuu ja mistä luettavaa löytää (Aerila & Kauppinen, 2019).

Tutkimusten mukaan yhteisöllinen lukeminen ja luetun pohjalta yhdessä tuottaminen tukevat lukumotivaatiota ja monilukutaidon kehittymistä. Kirjallisuuden käsittelyyn yhteisöllisesti ja elämyksellisesti on valtavasti erilaisia luovia mahdollisuuksia. Erityisesti heikot lukijat hyötyvät yhteisöllisestä lukemisesta, mutta lukukokemusten jakaminen tukee yhtä lailla jokaista ryhmään kuuluvaa. (Ks. mm. Ukola, Metsämuuronen & Paananen, 2020

ja Aaltonen, 2020.) Päivi Kososen artikkeli "Tulevaisuuden lukeminen lukupiireissä" lähtee samasta ajatuksesta. Yhdessä lukeminen hyödyttää erityisesti nuoria ja vähän koulutettuja, joille romaaneja tutumpia ovat digitaalisen kulttuurin muodot. (Kosonen, 2020.) Kososen artikkeli haastaa pohtimaan myös lukemisen demokraattisuutta: useat nuorisoryhmät koostuvat lukijaidentiteetiltään hyvin erilaisista nuorista. Koululla on aina toki omat sisällölliset tavoitteensa, mutta samalla olisi tärkeää luoda lukemisen ja kirjallisuuden ympärille sellainen tasavertaisuuden tila, jossa jokaisella olisi lupa lähestyä luettua juuri omasta suunnastaan, oman lukuprofiilinsa, omien kokemustensa läpi ja osallistua kirjallisuudesta keskustelemiseen ja sen pohjalta toimimiseen juuri omana itsenään.

Myös kotona lukeminen on parhaimmillaan sosiaalista, ja tätä viestiä kannattaa välittää oppijoiden vanhemmille. "Vaikuttaa siltä, että vanhempien olisi hyvä lukea ääneen vielä teini-ikäisellekin tai tarjota heille mahdollisuutta tutustua äänikirjoihin." Etenkin pojat saattaisivat hyötyä siitä, että heille luetaan ääneen mahdollisimman pitkään. (Martikainen 2020, s. 12.) Vanhempia voi kannustaa kyselemään luetusta siinä missä treenien sujumisesta. Sekä koulussa että kotona lukemisen tapoja voi mainiosti varioida. Lukeminen voi olla välillä itsenäistä uppoutumista painettuihin tarinoihin, välillä lukemista parin kanssa vuorotellen. Vaihtelua tuovat myös äänikirjat tai se, että aikuinen lukee ryhmälle ääneen. Samaa kannattaa soveltaa myös tuottamiseen. Digitaaliset välineet antavat valtavasti vaihtoehtoja erilaiseen yhteisölliseen kirjoittamiseen. Tähän ohjaa

myös se, että tuottaminen on tämän hetken mediamaailmassa luontaisesti sosiaalista toimittaessa osana erilaisia verkkoyhteisöjä (Kallionpää, 2014). Erilaiset taidelähtöiset menetelmät (draama, sanataide) tukevat myös yhteisöllisen tuottamisen taitojen, vuorovaikutustaitojen ja ajattelutaitojen kehittymistä, eikä kukaan estä yhdistämästä näitä kaikkia: ihan hyvin voisi lähteä kirjoittamaan roolihahmon läpi runoa jollekin digitaaliselle alustalle, yhteisöllisesti!

Idea: Lukusopimus ryhmän lukumotivaation tueksi

- Koko ryhmä osallistuu lukusopimuksen laatimiseen. Idea on sama kuin draamakasvatuksen draamasopimuksessa: luoda yhteinen, turvallinen ja jokaisen omaa lukijuutta tukea "lukemisen tila".
- Hyväksytään kaikenlaiset kirjavalinnat, annetaan jokaisen lukemalle teokselle tai teoksen osalle arvoa.
- Annetaan tilaa kaikenlaiselle lukijuudelle: on yhtä OK olla superlukija, satunnaislukija tai vasta etsiä omaa lukijaprofiiliaan.
- Kun luetun pohjalta edetään tuottamiseen, on jokaisen panoksella merkitystä. Luodaan tilaa erilaiselle osaamiselle.
- Lukusopimuksen voi linkittää myös tavoitteisiin ja itsearviointiin: voidaan sitoutua tehtävään ja sopia määräpäivistä. Kirjallisuustehtävä voidaan aloittaa asettamalla henkilökohtaiset tavoitteet ja sitoa lukusopimus niihin.
- Yhdessä tehty lukusopimus on yksi niistä monista keinoista, joilla voi antaa oppijoille omistajuutta omaan lukemiseen ja joilla lukemisesta saadaan ryhmän yhteinen asia.

Kirjallisuuslähtöinen sanataide

Aika lukemiselle on myös aikaa kirjoittamiselle. Kuten edellä todettiin, kirjallisuudesta keskusteleminen ja lukukokemusten jakaminen tukee ajattelutaitojen kehittymistä ja sitä kautta vahvistaa ilmaisua. Sama laajenee koskemaan mitä tahansa luettua, oli kyse sitten oppikirjatekstistä tai verkkotekstistä. Aina ei ole tarpeen edes lukea koko kirjaa, vaan tavoitteiden mukaisesti osa siitä ja käyttää kirja kirjoittamisen käyttötavarana. Salla Simukan ja Siri Kolun sanoin on olemassa tekijänoikeus, mutta myös lukijanoikeus: kun kirja on kirjoitettu, tuotettu ja päätynyt lukijan ulottuville, saa lukija mahdollisuuden antaa kirjan maailmalle uuden elämän haluamallaan tavalla.

Sanataiteessa lukemista lähestytään yhteisöllisesti, elämyksellisesti ja toiminnallisesti. Yhteisöllinen työskentely tukee vuorovaikutus- ja yhteistyötaitojen kehittymistä. Luettu johdattaa omiin ja yhteisiin monimuotoisiin teksteihin. Luettua ja luetun ymmärtämistä ei kontrolloida, vaan ymmärtämisen taitoja rakennetaan yhdessä keskustellen ja tehden. Oman tekijyyden kautta pohditaan esimerkiksi tekstin rakennetta, tyyliä tai rytmää.

Kirjallisuuslähtöisessä sanataiteessa luettu teksti voi toimia rakenteellisena mallina omalle tai ryhmän yhteiselle tekstile (ks. esim. lumotutsumat.fi/sanataideharjoitukset). Mallitekstin ja siitä poimitun tekstikaavan kautta harjoitellaan tekstin tyylin ja tehokeinojen luomista tai omaäänistä tuottamista. Sanataiteen lähestymistapaa voisi verrata esimerkiksi liikuntaan tai musiikkiin: opimme pelkäämään kokemalla (katsomalla tai lukemalla) vai esimerkin kautta itse tehden ja oppien. Sanataiteessa kieli nähdäänkin taiteena ja äidinkieli ja kirjallisuus ennen kaikkea taideaineena.

Kirjallisuudesta voi puhua myös ilman analyttisiä käsitteitä, mutta yhtä kaikki käsitteistä voi saada otteen tuottamalla itse ja pohtimalla, millaisia kirjallisuuden keinoja omassa tekstissä näkyykään. Samoin vaativat käsitteet voi kytkeä esimerkiksi pelimaailman tarinoihin tai audiovisuaaliseen sisältöön. Onkin hyvä pysähtyä aika-ajoin pohtimaan sitä, millaisia tehtäviä luetusta teetetään, ja mikä on tehtävien tavoitteena. Onko tavoitteena kontrolloida sitä, onko oppija lukenut pyydetyn teoksen, vai onko kirjaan liitetyn tehtävän kautta mahdollisuus laajentaa ajattelua ja käyttää luettua lähtökohtana oman kirjoittajanaan harjoitteluun ja etsintään? Perinteisten kirjallisten kysymysmonisteiden on todettu olevan tehottomia, sillä taitavat lukijat löytävät vastaukset silmäilemällä tekstiä ja heikommat lukijat luovuttavat työlään tuntuksen kysymyslistan edessä (Aerila & Kauppinen, 2019). Sen sijaan yhteisöllinen työskentely, luetusta keskustelu ja kirjoitetusta yhteisesti annettu palaute hyödyttävät kaikkia ryhmän oppijoita.

Monikieliset oppijat kirjallisuuden kimpussa

Kaunokirjallisuutta ei pidä vältellä myöskään monikielisten oppijoiden kanssa. Sen lisäksi, että kirjallisuus tukee oppijan ajattelun ja identiteetin kehittymistä, tukee kaunokirjallisuus myös kielen oppimista: se toimii mielekkäänä kontekstina kasvattaa sanavarastoa ja kehittää rakenteiden hallintaa. Samalla kehittyy myös pidempien tekstien lukutaito. Lisäksi lukemisella on vaikutusta kirjoitustaitoon. Mitä enemmän vieraan kielen oppija lukee kohdekielellä, sitä paremmin hän myös kirjoittaa kyseistä kieltä.

Monikielisten oppijoiden kanssa on hyvä muistaa, että kirjallisuus ei ole vain tekstien lukemista vaan tekstien kanssa toimimista. Näin ollen kirjallisuuden avulla voidaan aktivoida kaikki kielen osa-alueet, ja siten saavuttaa myös muita kielen oppimiseen liittyviä tavoitteita. Kaunokirjalliset tekstit eivät myöskään ole vain perinteiksi miellettyjä kirjoja, vaan niiden rinnalla voidaan käyttää esimerkiksi kuuntelukirjoja sekä netistä löytyvää fanifiktiota tai tarinallisia verkkopelejä ja perinteisen lyriikan rinnalla voidaan käyttää nuorten suosimaa laululyriikkaa. Lasten- ja nuortenkirjoista on tehty myös elokuvia ja tv-sarjoja. Monipuolisen materiaalin ja käsittelyn avulla monikielinen oppilas pääsee myös osalliseksi omanikäisten lasten ja nuorten kokemusmaailmaa. (Vaarala, Reiman, Jalkanen & Nissilä, 2016.)

Kaunokirjallisuutta ei pidä kuitenkaan latistaa pelkäksi kielen harjoittelun välineeksi. Parhaimmillaan kaunokirjallisuus tarjoaa mahdollisuuksia tutustua uuteen kulttuuriin ja siihen kuuluviin ilmiöihin. Sekä kieli että kirjallisuus ovat kulttuurisidonnaisia, mikä on hyvä muistaa tekstejä analysoitaessa. Tekstistä voi tehdä hyvinkin erilaisia tulkintoja riippuen siitä, millaisessa kulttuurissa on elänyt ja minkälaisen lasien läpi tekstiä katsoo. Jotta voi ymmärtää suomalaista kirjallisuutta, on ymmärrettävä myös suomalaista kulttuuria. Tässä asiassa opettajalla on tärkeä rooli. Opettajan tehtävä on avata kulttuurisidonnaisia käsitteitä ja tulkintoja ja näin tukea sekä tekstin ymmärtämistä että kulttuurin oppimista. Tässä yhteydessä on hyvä myös pohtia sitä, millaisen kuvan kaunokirjallisuus antaa suomalaisesta kulttuurista. Kenen näkemys kulttuurista tulee esille? Vastaako kuva oppilaiden omaa maailmaa ja kokemusta?

Joskus lukeminen voi tuntua työläältä, varsinkin kielen oppimisen alkuvaiheessa. Tällöin esimerkiksi selkokielliset tekstit voivat olla avuksi. Haastavampiin teksteihin on kuitenkin mahdollista päästä sisälle jo pienemmälläkin kielitaidolla. Tällöin avainasemassa ovat ymmärtämistä ohjaavat tehtävät sekä lukustrategiat. Myös yhdessä luetusta keskusteleminen auttaa, sillä silloin jokainen voi tuoda esille ymmärtämiään asioita, jolloin tekstistä alkaa piirtyä jo paljon moniulotteisimpi kuva. Karsimaton ja monipuolinen tekstiaines valmistaa myös oppijaa paremmin siihen tekstimaailmaan, jonka parissa hän tulevaisuudessa joutuu toimimaan.

Kielen ja kulttuurin oppimisen lisäksi tavoitteena myös monikielisillä oppijoilla on oppia nauttimaan kaunokirjallisuudesta ja eläytyä siihen. Omalla äidinkielellä lukemalla tavoitteet voidaan saavuttaa, vaikka suomen kielen taito ei siihen vielä riittäisi. Jos oppilaalla on käytössään omakielinen teos, hän pystyy myös täysipainoisemmin osallistumaan yhteiseen tekemiseen kirjallisuuden pohjalta. Omalla kielellä lukeminen kehittää myös pitkien tekstien lukutaitoa, mistä on hyötyä sitten, kun pitkien tekstien pariin siirrytään myös opeteltavalla kielellä. (POPS 2014.)

Kaunokirjallisuus tarjoaa myös mahdollisuuden tutustua omaan kulttuuriin ja tuoda sitä näkyväksi muille. Kaunokirjallisuus voi myös tarjota samaistumispintaa erilaisiin kokemuksiin, kuten vieraassa kulttuurissa elämiseen tai vaikka pakolaisuuteen.

Lukeminen osana kaikkea opetusta

Kirjallisuus on luontaisesti läsnä äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa ja opetussuunnitelma ohjeistaa monipuoliseen kirjavalikoimaan. Tiedetään, että oppijoiden lukemotivaatiota tukee mahdollisuus vaikuttaa luettaviin teoksiin. Opetuksessa tulisikin huomioida se, että oppijat saavat usein valita omalle tasolleen sopivaa luettavaa; teemoittain lukeminen antaa myös mahdollisuuksia vaikuttaa itse siihen, mitä luetaan. On hyvä pohtia myös sitä, milloin teos luetaan kokonaisuudessaan ja milloin siitä luetaan vain osa? Kokonaisteosten lukemisen ei tulisi olla itseisarvo, vaan luettavia kirjoja kannattaisi yhdistää muihin sisältö- ja taitotavoitteisiin.

Kirjallisuutta kannattaa ujuttaa laajasti eri oppiaineisiin. Voiko luettu kytkeytyä vaikka historian, uskonnon tai ympäristötiedon opetukseen? Voiko kirjallisuuden avulla rakentaa tiedonalojen välille jatkumoa? Millaisia ilmiölähtöisiä kokonaisuuksia voidaan luoda kirjojen varaan?

Vaikka kaikissa oppiaineissa kirjallisuus ei ole samalla tavalla osa opetusta kuin äidinkieli ja kirjallisuus -oppimäärässä, olisi hyvä nostaa mukaan muiden tekstien rinnalle myös kaunokirjallisia esimerkkejä. Tässäkin kaunokirjallisuutta kannattaa ajatella laajasti. Opettaja voi tuoda opetuksen lomaan esimerkkejä, miten käsiteltävät aiheet näkyvät kirjallisuudessa, viitata tekstikatkelmiin ja houkuttaa tietokirjallisuuden pariin. On hyvä pohtia toisinaan kysymystä siitä "Mitä kaikkea voisimme opettaa kirjojen kautta?"

*****

Kun lähtee etsimään luettavaa oppijan kanssa, jolle kirjallisuus on vierasta, tulisi luettavaa liittää osaksi hänelle tuttua maailmaa.

Kirjallisuuden pariin voi houkutella lähtemällä niistä tekstilajeista, jotka ovat lapsen tai nuoren arkipäivää: peleistä, elokuvista, laululyriikoista.

Lukemista valittaessa kannattaa kuunnella lasta tai nuorta, olla herkkänä oppijan omille toiveille ja olla tekemättä ennako-oletuksia.

Sanoita lukemiseen liittyviä mahdollisuuksia: kirjaa ei tarvitse lukea aina kokonaan, kirjan paksuutta ei kannata säikähtää, sillä kieli saattaa olla mukaansatempaavaa tai vastaavasti lyhyt teos voi olla kerronnaltaan vaativaa.

Lapsen tai nuoren omiin kiinnostuksen kohteisiin liittyvä tietokirjallisuus voi toimia porttina kaunokirjallisuuteen.

*****

Tekijät:

Heinonen, A., Luukoma, S., & Mäkinen, E. (2020). *Elämysmatkalla lukijaksi*. LUKILOKI-hanke 2018–2022. Jyväskylän yliopisto.

Kuvituskuvat: Terese Bast

Lähteet:

Aaltonen, L-S. (2020). [Lukuklaani-tutkimus: Ala- ja yläkoulujen alkukartoitusten koosteet, analyysi ja tiedottaminen](#). Suomen kulttuurirahasto.

Aerila, J., & Kauppinen, M. (2019). Yhteisöllisyys on voimavara myös lukemisessa. *Onnimanni* (2). Lastenkirjainstituutti.

Kallionpää, O. (2014). [Mitä on uusi kirjoittaminen? Uusien mediakirjoitustaitojen merkitys](#). *Media & viestintä*, 37(4).

Kosonen, P. (2020). Lukemisen tulevaisuus on lukupiireissä. Teoksessa Ellun kanat Oy (toim.), *Mitä tapahtuu huomenna lukemiselle?* (s. 52–61). WSOY.

Martikainen, E. (2020). Lukeminen on parasta elämässä. *Onnimanni* (1). Lastenkirjainstituutti.

Opetushallitus (2014). [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014](#). Opetushallitus.

Salasuo, M. (toim.) (2020). [Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020](#). Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Tapola, K. (2013). *Mahdottomuuksien rajoissa. Matkakirja*. Teos.

Ukkola, A., Metsämuuronen, J., & Paananen, M. (2020). [Alkumittauksen syventäviä kysymyksiä](#). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Vaarala, H., Reiman, N., Jalkanen, J., & Nissilä, L. (2016). *Tilanne päällä! Näkökulmia s2-opetukseen*. Opetushallitus.

Lisälukemistoa:

Monikieliset oppijat

Lehtinen, K. (2006). Maahanmuuttajataustainen oppilas äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla. Teoksessa S. Grunthal & J. Pentikäinen (toim.), *Kulmakivi. Luokanopettajan äidinkieli ja kirjallisuus* (s. 84–103). Otava.

Vaarala, H. (2009). [Oudosta omaksi – Miten suomenoppijat keskustelevat nykynovellista?](#) [väitöstutkimus, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto.

[Oulun kaupungin kirjallisuusdiplomi s2-oppilaille](#) (materiaalia myös yläkouluun)

[Suomi toisena kielenä –oppilaat ja kirjallisuus](#) (Lukukeskus). Teoriaa ja vinkkejä tunneille (tehtävät alakoululle ja sovellettava taitotason mukaan, lopussa kirjavinkkejä myös nuorille):

Lukemista omalla äidinkielellä:

- [International children's digital library](#) (kirjoja eri puolilta maailmaa eri kielillä)
- [World's stories](#) (kasvava kokoelma tarinoita monilla kielillä)
- [White Ravens –kirjakatalogi](#). Lasten- ja nuortenkirjojen suositusluettelo, johon asiantuntijat ovat valinneet vuosittain kirjoja eri puolilta maailmaa (ja eri kielillä).

Luku- ja kirjoitusintoa etsimässä:

Aerila, J., & Kauppinen, M. (2018). *Sytytä lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn*. PS-Kustannus.

Ekström, N., Puikkonen, E., & Suoniemi, K. (2018). [Sanataidetta on! Työtavat, tekijät ja teoria](#). Kirjan talo.

Hakalahti, N. (2019). *Syön aamupalaksi Eiffel-torneja. 104 kirjoitusharjoitusta*. Karisto.

Heikkilä, M., & Leinonen, A. (2020). *Pieni taikakauppa. Fantastinen kirjoitusopas*. Haamu Kustannus.

Heikkilä, M., & Leinonen, A. (2018). *Kauhumaan kartta. Kirjoita jos uskallat*. Haamu Kustannus.

Ilmanen, P., Korkea, E., Pulli, E., & Venho, J. (2019). *Runomatkaopas*. Aviator.

Kolu, S., & Pelliccioni, S. (2019). *Lue minut*. Otava.

Krutsin, P. (toim. 2020). *Lue ja luo! Sanataidetehtäviä kouluun*. Suomen sanataideopetuksen seura.

Laakso, M. (2019). *Taltuta klassikko*. Tammi.

Laaksonen & Luukila (2020). *Lukijan luo – Lisää näkyvyyttä lasten- ja nuortenkirjoille*. Lastenkirjainstituutti.

Majonen, V. (2020). [Nuorten lukemismotivaation vahvistaminen](#). Teoksessa S. Tuovila, L. Kairaluoma & V. Majonen (toim.), *Luku- ja kirjoitustaidon pedagogiikkaa yläkouluun* (s. 128–137). Lukihanke Pohjoinen / Lapin yliopisto.

Miettinen, K., & Happonen, K. (2018). *Revi se*. WSOY.

Myllyntausta, S. & Routarinne, S. (2013). *Sanahanat auki! Ideoita ja innostusta kirjoittamiseen*. PS-Kustannus.

Puikkonen, E., & Puikkonen, A. (2015). *Käsikirja mielikuvituksen matkaajille. Kirjoittamisen seikkailuopas*. Lasten Keskus.